

L.S.,

bij deze maak ik graag gebruik van de mogelijkheid om te reageren op het ter consultatie gepubliceerde voorontwerp van wet betreffende transparantie van maatschappelijke organisaties.

Opdat U mij kunt “plaatsen”: ik was, tot mijn pensionering in 2013, Advocaat-generaal in de sector civiel bij de Hoge Raad. Mijn reden om het onderstaande commentaar te leveren bestaat voor een beperkt deel in een resterende professionele belangstelling voor wet- en regelgeving, maar vooral daarin, dat ik bestuurder ben van een aantal rechtspersonen die alle nadelige effecten dreigen te ondervinden van de plannen die uit het genoemde wets(voor)ontwerp blijken.

Ik begin er maar meteen mee met U te berichten dat ik de uit het ontwerp blijkende voornemens zeer ongelukkig vind. Dat is het geval om een aantal redenen – een vrij aanzienlijk aantal, en ik geef daarom slechts de belangrijkste hieronder aan:

de voornaamste elementen uit het ontwerp bestaan in een verplichting, voor begiftigde organisaties, om giften van een bepaalde omvang met naam en toenaam openbaar te maken; en een verplichting voor alle betrokken organisaties, tot openbaarmaking van jaarstukken. Deze verplichtingen zouden moeten gaan gelden, onder meer, voor alle naar Nederlands recht opgerichte rechtspersonen (al wordt voorzien in een niet nader uitgewerkte mogelijkheid om sommige organisaties van de regeling uit te zonderen). Blijkens de concept-toelichting zijn dat er, volgens de registratiegegevens van de Kamer van Koophandel, (aanzienlijk) meer dan 300.000.

De bedoeling van de voorgestelde maatregelen is, wederom: blijkens de toelichting, vooral om het makkelijker te maken om financiële ondersteuning van maatschappelijk onwenselijke activiteiten en initiatieven te signaleren en zo nodig te bestrijden, en om gebruik van rechtspersonen (e.a.) voor criminele doeleinden zoals witwassen, beter tegen te kunnen gaan.

Het behoeft weinig toelichting dat van de honderdduizenden rechtspersonen die, in beginsel, door de beoogde regeling zouden worden getroffen, slechts een minimaal deel betrokken is bij de activiteiten waar het ontwerp op doelt. Ik schat dat het om tientallen, of misschien honderden organisaties gaat. Honderdduizenden organisaties worden dus, volgens de ontworpen regeling, aan belastende maatregelen onderworpen terwijl evident is dat die zich niet met de activiteiten waar het om gaat, inlaten.

Daarbij komt dat van de organisaties die zich wél met ongewenste activiteiten inlaten (af dat zouden kunnen gaan doen) geredelijk verwacht mag worden dat die zich niet aan de regels volgens het ontwerp zullen storen. Wie maatschappelijk ondermijnende of criminele activiteiten op het oog heeft, zal allicht geen gevolg geven aan regels die ertoe strekken, zijn kwade bedoelingen aan het licht te brengen.

Aan de hand van deze gegevens kan worden vastgesteld dat de beoogde maatregelen beantwoorden aan het beeld van schieten met een kanon op een mug; met dien verstande dat de kans dat de mug geraakt wordt, ook nog eens verwaarloosbaar klein is.

Op dit punt een terzijde: in het kader van de consultatie wordt ook gevraagd naar criteria die zouden kunnen dienen om organisaties die daarvoor in aanmerking komen, van de regeling uit te zonderen. Het dringt zich echter op dat dergelijke criteria niet zinvol te geven zijn: organisaties die maatschappelijk onwenselijke of zelfs verboden activiteiten op het oog hebben, zullen ongetwijfeld – een enkele vreemde uitzondering misschien daargelaten – niet van die oogmerken blijk geven, maar integendeel de uiterlijke vorm van “brave” instellingen presenteren. Criteria die “brave” organisaties zouden uitzonderen, schieten dus noodzakelijkerwijs aan hun doel voorbij.

De beoogde regeling is, dit een en ander in aanmerking genomen, dus (zeer) weinig zinvol of doelmatig. Intussen legt die regeling wel een forse last op de betrokkenen; en trouwens ook op de overheid.

In andere reacties is al gesignaleerd dat de beoogde regels de bereidheid om aanzienlijke schenkingen aan maatschappelijk nuttige organisaties te doen, wezenlijk negatief zal beïnvloeden. Ik zie geen reden om aan de juistheid van wat in dat verband wordt aangevoerd, te twijfelen. Het behoeft geen betoog dat dat een zeer onwenselijk effect is. Er zouden aanzienlijke maatschappelijke belangen positief in de schaal moeten liggen, wil een dergelijk nadelig effect te verantwoorden zijn. Zoals ik al uiteenzette, is een dergelijk positief “tegenwicht” bepaald onaannemelijk.

Voor vele, vooral “kleine” rechtspersonen, leveren de voorgestelde maatregelen, als gezegd, verder een zware belasting op. Legio (meestal: kleine) stichtingen of verenigingen, die bijvoorbeeld bestaan om sportbeoefening, muziekbeoefening, natuurstudie of dergelijke zinvolle en meestal semi-recreatieve activiteiten te ondersteunen, hebben verwaarloosbare financiële middelen en dito administratie. Voor dergelijke organisaties is de verplichting om adequate jaarstukken aan te maken en te publiceren, belastend; en omdat het vaak om kleine en navenant zwakke organisaties gaat, valt aan te nemen dat veel daarvan deze last niet zullen kunnen, dan wel willen dragen. Het is dan: ofwel negeren van de regelgeving, ofwel staken van het desbetreffende initiatief. Met dat gegeven voor ogen is meteen ook duidelijk waarom hier een aanzienlijke belasting van de overheid te verwachten is: wil men datgene wat met deze regels beoogd wordt (namelijk: een betere “greep” op bepaalde onwenselijke activiteiten bevorderen) werkelijk bereiken, dan zal grootschalige controle nodig zijn, in een veld waarin van tevoren duidelijk is dat veel organisaties (waaronder veel volstrekt bona fide organisaties) in meerdere of mindere mate in overtreding zullen blijken te zijn. De administratie en de inzet die nodig zullen zijn om de hier bedoelde controle zinvol te maken en om daadwerkelijk het beoogde positieve effect te realiseren, zijn daardoor zo omvangrijk, dat het niet van onverantwoord cynisme getuigt om te denken dat de overheid die niet zal opbrengen. Wederom: niet zinvol en niet doelmatig. En wél zeer – en dus ook: onnodig – belastend.

Tot besluit: men kan misschien meegaan met de gedachte dat het wenselijk zou zijn wanneer de overheid gemakkelijker inzicht zou kunnen krijgen in de gang van zaken – overigens: niet alleen de financiële gang van zaken – bij organisaties die maatschappelijk onwenselijke activiteiten aan de dag leggen of beogen. Maar dan is toch de stap die zich opdringt: een regeling die overheidsinstellingen – bijvoorbeeld het OM of de fiscus – toegang tot de desbetreffende informatie geeft, en bredere ruimte om van de verkregen informatie gebruik te maken. Dus: een verplichting voor organisaties die tot verdenking aanleiding geven, om de aangewezen overheidsinstantie(s) inzage in giften en jaarrekeningen (en misschien nog andere informatie) te geven, gekoppeld aan regels die het toepassen van de verkregen informatie op bruikbare schaal mogelijk maken. Bij een dergelijke opzet worden niet honderdduizenden organisaties die onmiskenbaar buiten de “doelgroep” vallen belast, en wordt ook de omvang van de vereiste administratie en inzet tot hanteerbare proporties teruggebracht. Men vraagt zich dan ook af waarom deze zo voor de hand liggende oplossing blijkbaar niet is gekozen.

Ik hoop – in weerwil van wat, naar ik besef, als ferm verwoorde kritiek moet klinken – de overheid met deze gedachten van dienst te zijn geweest.

Hoogachtend,

J.L.R.A. Huydecoper
Den Haag, 14 februari 2019